

УДК 336.201.274.2

Теницька Н.Б.
старший викладач кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

Гришко Ю.С.
студентка
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

ПІДВИЩЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

INCREASING THE SOLVENCY OF THE ENTERPRISE WITH OPTIMIZING RECEIVABLES

АНОТАЦІЯ

У статті визначено економічну сутність платоспроможності підприємства та факторів, що на неї впливають. Також розглянуто шляхи, які сприяють підвищенню платоспроможності й підтримуванню ефективної господарської діяльності підприємств. Визначено, що наслідком неплатоспроможності більшості вітчизняних підприємств стало катастрофічне збільшення їхньої дебіторської заборгованості, що безпосередньо зумовлює виникнення кредиторської заборгованості. Наведено методику оптимізації дебіторської заборгованості, що дає змогу визначити її оптимальний розмір. При цьому вихідним моментом оптимізації є встановлення необхідного обсягу приросту чистого доходу від реалізації продукції підприємства, тобто обсягів продажів, що здійснюються без відстрочки терміну платежу.

Ключові слова: платоспроможність, фактори впливу на підвищення платоспроможності, дебіторська заборгованість, дебетове сальдо, оптимальний обсяг дебіторської заборгованості.

АННОТАЦИЯ

В статье определена экономическая сущность платежеспособности предприятия и факторов, на нее влияющих. Также рассмотрены пути, способствующие повышению платежеспособности и поддержанию эффективной хозяйственной деятельности предприятий. Определено, что следствием неплатежеспособности большинства отечественных предприятий явилось катастрофическое увеличение их дебиторской задолженности, что непосредственно предопределяет возникновение кредиторской задолженности. Приведена методика оптимизации дебиторской задолженности, что позволяет определить ее оптимальный размер. При этом исходным моментом оптимизации является установление необходимого объема прироста чистого дохода от реализации продукции предприятия, то есть объемов продаж, которые осуществляются без отсрочки срока платежа.

Ключевые слова: платежеспособность, факторы влияния на повышение платежеспособности, дебетовое сальдо, оптимальный объем дебиторской задолженности.

ANNOTATION

The article defines the economic substance of the company's solvency and the factors affecting it. They also considered ways that improve the solvency and support effective economic activities of enterprises. It is determined that the result of the insolvency of the majority of domestic enterprises was a catastrophic increase in their receivables, which directly determines the occurrence of payables. The method of optimization of receivables, that allows to define its optimal size. The starting point of optimization is to establish the necessary volume of increase in net income from sales of products of the enterprise, i.e. sales that are carried out without delay maturity.

Keywords: Solvency, factors of influence on improving the ability to pay, a debit balance, the optimal amount of receivables.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку національної економіки України, в умовах політичної кризи та політичної нестабільності важливою задачею для будь-якого підприємства постає адаптація до нових, складних і жорстких умов господарювання. Основним завданням управління підприємств є підвищення платоспроможності підприємства, а також відновлення та зміцнення рівня фінансової стійкості. При співпраці з підприємством практичного значення набуває його платоспроможність, вона дає йому можливість стабільно фінансувати власну діяльність, що відображається у забезпеченості фінансовими ресурсами та характеризує надійність фінансових відносин з іншими фізичними та юридичними особами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі методологічні, методичні й організаційні аспекти досліджували західні науковці, зокрема, Й. Ворст, П. Ревентлоу, Дж. Делленса, Дж. Джебборда, російські вчені – В.В. Ковальов, М.М. Крейніна, М.С. Абрютіна, А.В. Грачов, Е.І. Уткін, А.Д. Шеремет та вітчизняні вчені-економісти – О.С. Чорна, Т.В. Момот, О.Л. Польова, Л.М. Блащак, Г.В. Блакита, І. Гнеушева, А.В. Ружицький та ін.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні поняття «платоспроможність підприємства» та факторів, що впливають на її підвищення, детальнішому розгляді одного з факторів, а саме управління дебіторською заборгованістю.

Виходячи із поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити поняття платоспроможності підприємства;
- визначити фактори впливу на підвищення платоспроможності;
- розглянути підвищення платоспроможності підприємства за рахунок оптимізації дебіторської заборгованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. На даний момент часу не існує єдиного підходу щодо визначення поняття «платоспроможність

підприємства», тому розкриття сутності даного показника є актуальним з точки зору теорії [1, с. 116]. Наукові підходи щодо формування цього поняття розглянуто на рис. 1.

Ми вважаємо, що найбільш точно відображає сутність досліджуваного поняття таке визначення: платоспроможність підприємства – це його здатність у повному обсязі й у визначений термін розрахуватися за своїми зобов'язаннями за допомогою грошових ресурсів та інших активів і спроможність здійснювати безперервну фінансово-господарську діяльність [3, с. 372].

Усі фактори, що впливають на платоспроможність, можна класифікувати за ознаками, що наведені у таблиці 1.

Таблиця 1
Класифікація факторів впливу на платоспроможність підприємства

Класифікаційні ознаки	Види факторів
За місцем виникнення	Зовнішні Внутрішні
За структурою	Прості Складні
За часом впливання	Постійні Змінні
За ступенем кількісного вимірювання	Якісні Кількісні

Найбільш доцільно розглядати детальніше зовнішні (загальноекономічні) та внутрішні (мікроекономічні) фактори, що впливають на платоспроможність підприємства, оскільки до їх складу належать решта факторів у розрізі вищезгаданих класифікаційних ознак [4, с. 60].

Зовнішніми стосовно підприємства являються ті фактори, на які воно не може впливати або цей вплив може бути незначним (стан економіки, грошова політика, податкова політика, кредитна політика, амортизаційна політика, стабільність фінансового та валютного ринків, неплатоспроможність партнерів, соціально-культурні, демографічні, політичні, правові чинники та розвиток науки й техніки).

До внутрішніх факторів відносять ті, що безпосередньо залежать від форм, методів та організації роботи на самому підприємстві (склад і структура необоротних активів, склад і структура оборотних активів, грошові кошти та їх еквіваленти, сума короткострокових зобов'язань, управління ліквідністю підприємства, дебіторсько-кредиторська заборгованість, фінансове планування, рівень організації бізнес-процесу, договірна дисципліна, рівень техніки, технології та організації виробництва, маркетинг та цінова політика, організація збуту).

Зовнішні і внутрішні фактори пов'язані між собою і впливають на результати діяльності підприємства в різних напрямках: одні – позитивно,

інші – негативно. У сучасних умовах нестабільності та невизначеності особливо актуальним стає питання дослідження та врахування всіх факторів, що впливають на платоспроможність підприємства для його успішної діяльності.

Аналіз платоспроможності проводять як зовнішні, так і внутрішні користувачі інформації. Внутрішні користувачі розраховують показники платоспроможності з метою оцінки та прогнозування діяльності підприємства на перспективу. Зовнішні користувачі аналітичної інформації, зокрема:

- банківські установи – з метою оцінки рівню кредитоспроможності підприємства;
 - інвестори, ділові партнери повинні мати інформацію стосовно фінансових можливостей підприємства за умов надання йому комерційного кредиту, позик або відстрочки платежу [5, с. 58].
- З-поміж багатьох різних заходів, які сприяють підвищенню платоспроможності й підтриманню ефективної господарської діяльності, виділяють, зокрема, такі:
- зміна складу керівників підприємства та стилю управління;
 - інвентаризація активів підприємства;
 - оптимізація дебіторської заборгованості, зниження витрат підприємства;
 - продаж незавершеного будівництва;
 - обґрунтування необхідної чисельності персоналу;
 - продаж зайвого устаткування, матеріалів і залишків товарів;
 - реструктуризація боргів перетворенням короткострокової заборгованості в довгострокові позики або іпотеки;
 - запровадження прогресивної технології, механізації та автоматизації виробництва;
 - удосконалення організації праці;
 - проведення капітального ремонту, модернізації основних фондів, заміни застарілого устаткування.

Наслідком неплатоспроможності більшості вітчизняних підприємств стало катастрофічне збільшення їхньої дебіторської заборгованості,

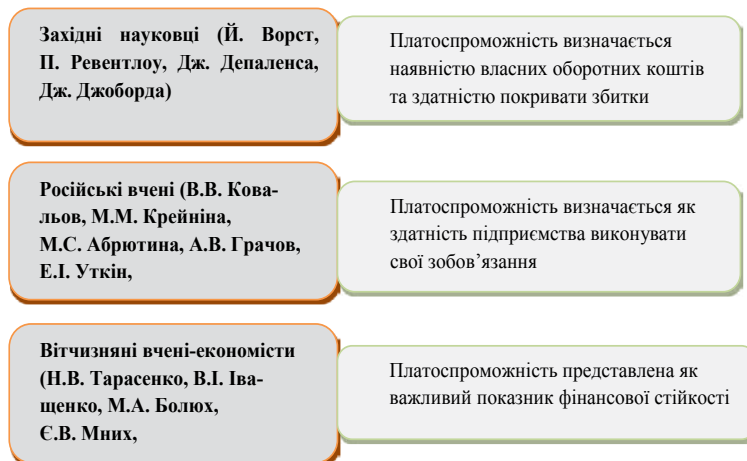


Рис. 1. Підходи до визначення економічної сутності платоспроможності підприємства

що безпосередньо зумовлює виникнення кредиторської заборгованості. Збільшення дебіторської заборгованості означає вилучення засобів з обороту, що призводить до зниження платоспроможності підприємства, зниження його конкурентної переваги на ринку і загалом справляє негативний вплив на фінансову стійкість підприємства.

Система управління дебіторською заборгованістю являє собою частину загального управління оборотними активами та маркетингової політики підприємства, що спрямована на розширення обсягу реалізації продукції та полягає в оптимізації розміру цієї заборгованості та забезпеченні її своєчасної оплати [7, с. 25].

Аналіз та методи зниження дебіторської заборгованості підприємства пропонується доповнити її співставленням з кредиторською заборгованістю.

Для стійкого фінансового становища за інших однакових умов оптимальний розмір цього співвідношення має дорівнювати одиниці. Така вимога пов'язана з тим, що вилучені у

дебіторську заборгованість кошти неефективно компенсувати за рахунок власних коштів. Ризик втрати ліквідності погіршує платоспроможність підприємств, адже зростання дебіторської заборгованості перевищує темпи приросту виручки від реалізації продукції підприємств.

Фінансові служби підприємства мають постійно стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості підприємства і потребує залучення додаткових коштів, а перевищення кредиторської заборгованості може призвести до неплатоспроможності підприємства.

Комплексну аналітичну оцінку дебіторської та кредиторської заборгованості проводять за системою показників, наведених у таблиці 2.

Після цього здійснюють порівняння загальних сум дебіторської та кредиторської заборгованості з метою визначення дебетового сальдо:

$$D_c = ПДЗ - КЗ, \quad (1)$$

де D_c – дебетове сальдо;

Таблиця 2

Показники комплексної оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості

№ п/п	Показник	Розрахунок
Показники оцінки дебіторської заборгованості		
1	Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) / Середньорічну величину поточної дебіторської заборгованості
2	Тривалість одного обороту (середній період повернення) поточної дебіторської заборгованості, днів	360 / коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості
3	Питома вага поточної дебіторської заборгованості в капіталі, %	(Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості / Середньорічну вартість капіталу) × 100
4	Питома вага поточної дебіторської заборгованості в активах, %	(Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості / Середньорічну вартість оборотних активів) × 100
5	Відношення поточної дебіторської заборгованості до кредиторської, %	(Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості / Середньорічна величина кредиторської заборгованості) × 100
6	Відношення поточної дебіторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %	(Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості / Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)) × 100
Показники оцінки кредиторської заборгованості		
7	Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	Операційні витрати / Середньорічна величина кредиторської заборгованості
8	Тривалість одного обороту (середній період повернення) кредиторської заборгованості, днів	360 / коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості
9	Питома вага кредиторської заборгованості в капіталі, %	(Середньорічна величина кредиторської заборгованості / Середньорічна вартість капіталу) × 100
10	Питома вага кредиторської заборгованості в зобов'язаннях, %	(Середньорічна величина кредиторської заборгованості / Середньорічна величина зобов'язань) × 100
11	Відношення кредиторської заборгованості у поточних зобов'язаннях, %	(Середньорічна величина кредиторської заборгованості / Середньорічна величина поточних зобов'язань) × 100
12	Відношення кредиторської заборгованості до оборотних активів, %	(Середньорічна величина кредиторської заборгованості / Середньорічна вартість оборотних активів) × 100
13	Припадає кредиторської заборгованості на 1 грн. Поточної дебіторської заборгованості, грн.	Середньорічна величина кредиторської заборгованості / Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості
14	Відношення кредиторської заборгованості до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %	Середньорічна величина кредиторської заборгованості / Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) × 100

ПДЗ – поточна дебіторська заборгованість;
КЗ – кредиторська заборгованість.

Дебетове сальдо – перевищення загальної суми поточної дебіторської заборгованості над сумою кредиторської заборгованості. Показник свідчить про те, що частина оборотного капіталу вилучена з обороту підприємства і знаходиться в обороті дебіторів.

В основу зменшення обсягів дебіторської заборгованості підприємства може бути закладена ідея оптимального скорочення оборотності дебіторської заборгованості [7, с. 23].

У загальному випадку визначення оптимального терміну обертання дебіторської заборгованості ($To_{ДЗ}^{opt}$) може здійснюватися як в цілому за дебіторською заборгованістю підприємства, так і окремо за кожною її статтею за такою формулою:

$$To_{ДЗ}^{opt} = To_{ДЗ} - To_{\Delta GK} = \frac{360}{\Delta ДЗ} \times \overline{ДЗ} - \frac{360}{\Delta ЧД} \times \Delta ЧД, \quad (2)$$

де $To_{ДЗ}$ – тривалість обороту дебіторської заборгованості, дні;

$To_{\Delta GK}$ – тривалість обороту для необхідного приросту чистого доходу від реалізації продукції, дні;

$\Delta ЧД$ – чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.;

$\overline{ДЗ}$ – середньорічний обсяг дебіторської заборгованості підприємства, тис. грн.;

$\Delta ЧД$ – необхідний приріст чистого доходу від реалізації продукції, тис. грн.

У даній моделі оптимальний обсяг дебіторської заборгованості визначається за формулою:

$$\overline{ДЗ}_{opt} = \frac{To_{ДЗ}^{opt}}{360} \times \Delta ЧД, \quad (3)$$

де $To_{ДЗ}^{opt}$ – оптимальний термін обертання дебіторської заборгованості, дні.

При цьому вихідним моментом оптимізації є встановлення необхідного обсягу приросту чистого доходу від реалізації продукції підприємства, тобто обсягів продажів, що здійснюються без відстрочки терміну платежу.

Надмірна величина дебіторської заборгованості в активах підприємства є однією з найбільш гострих проблем сучасності, адже в кризових умовах економіки України дотримуватись фінансової дисципліни досить важко, а іноді й зовсім неможливо. Це часто призводить до втрати підприємствами-кредиторами

платоспроможності та ліквідності через гостру нестачу ліквідних коштів, які «завантажені» у складі дебіторської заборгованості. Таким чином, зниження дебіторської заборгованості призведе до збільшення платоспроможності підприємства, збільшення його конкурентної переваги на ринку і загалом покращить фінансову стійкість підприємства.

Висновки. Однією з найважливіших характеристик діяльності підприємств у сучасних умовах є платоспроможність, адже нині діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання значною мірою ускладнюється тривалою кризою неплатежів, зростанням дебіторської та кредиторської заборгованості, скороченням виробництва, гострим дефіцитом фінансових ресурсів. На основі узагальнення різних заходів підвищення платоспроможності запропоновано систему оптимізації дебіторської заборгованості, яка дозволяє своєчасно вживати відповідні заходи для покращення фінансового стану та пошуку шляхів удосконалення управління і підвищення платоспроможності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Журавльова Ю. Ю. Сутність платоспроможності підприємства / Ю.Ю. Журавльова // Фінанси України. – 2010. – № 1. – С. 116–120.
2. Журавльова Ю.Ю. Класифікація зовнішніх факторів впливу на платоспроможність підприємства / Ю.Ю. Журавльова // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2005. – № 4. – С. 60–67.
3. Теницька Н.Б., Гришко Ю.С. Теоретичні аспекти оцінки платоспроможності підприємства в сучасних умовах / Н.Б. Теницька, Ю.С. Гришко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 5. – С. 372–376.
4. Кривдюк А.В., Яцишина С.Є. Дослідження економічної категорії платоспроможності підприємства // Економічний простір. – 2008. – № 15. – С. 185–190.
5. Подольська В.О. Фінансовий аналіз / В.О. Подольська, О.В. Яріш. – К.: Центр учбової літератури. – 2007. – 488 с.
6. Блакита Г.В. Актуальні питання управління дебіторською заборгованістю / Г.В. Блакита // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012. – № 3 (69). – С. 23–30.
7. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз: [підручник] / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.